

LE MONDE *diplomatique*

MAGYAR KIADÁS

2015. február

Nem mindegy, miért harcolunk!

SERGE HALIMI

1914. augusztusában nagy volt az egyetértés. Franciaországban, mint ahogy Németországban is. A munkásszervezetek meginogtak; a baloldali és a szakszervezeti vezetők mind felsorakoztak a „nemzetérdek” zászlaja alá; a társadalmi haladásért folyó harcot viszont több évre felfüggesztették. Nem lehetett másként, hiszen a halottak száma már a véres küzdelem első napjaiban több tízezer volt. A fegyvercsörgés és a nemzeti hősiesség idején kinek lenne türelme végighallgatni egy a békéről szóló beszédet? Júniusban vagy júliusban talán még el lehetett volna hártani a csapást. Augusztusban már késő volt.

Azóta eltelt egy egész évszázad, a „civilizációk összecsapása” még csak egy a különféle lehetőségek közül. Az Európában – most Görögországban majd Spanyolországban – elkezdődő ütközet talán lehetővé teszi, hogy elkerüljük a háborút. A dzsihádisták támadásai viszont a katasztrófa forgatókönyv szerint íródnak; a „háború a terrorizmus ellen” és a szabadságjogok megnyirbálása is a háború irányába vezet. Képesek lenullázni az összes valóban fontos témában kiharcolt eredményeinket, viszont felerősítenek minden olyan válságot, amelyet meg kellene oldanunk. Ez ma a reális veszély. A következő hónapokban eldől, hogy képesek leszünk-e megoldani.

Egy rajzoló szabadon kifaraghatja-e Mohamed prófétát? Egy muzulmán nő szabadon elfátyolozhatja-e magát? A francia zsidóknak emigrálniuk kell-e Izraelbe? Hát itt tartunk ma... Köszöntünk 2015-ben! Franciaország szociális válsággal és demokrácia-deficittel küzd, amit az egymást követő kormányok és az európai unió gazdasági döntései rendre felerősítettek. A szociális és a demokrácia-deficit válság helyett miért mindig a vallást érintő kérdések bukkannak fel? Már húsz éve, hogy a „külvárosi iszlám”, a „kulturális bizonytalanság”, vagy a „kommunitarizmus” – vagyis a vallási vagy etnikai kisebbségek léte – miatt pánikol a média és a közvélemény egy része is. A demagógok végtelenül habzsolják a témát, türelmetlenül elvakarják a sebeket, és így sikeresen központi szereplőkként állítják be magukat. Amíg ebben sikeresek, addig a valóban lényeges problémákról nem fogunk tudni komolyan elvitatkozni, még akkor sem, ha a szíve mélyén mindenki tudja, hogy az alapproblémákra talált megoldásoktól függ az összes többi probléma megoldása is^[1].

Tizenkét ember, többségükben újságírók és rajzolókat meggyilkolása január 7-én a *Charlie Hebdo* székházában, majd négy másik zsidó személy lemészárlása a kóser boltban, nagyon ijesztő fejlemény. Bár az iszlámra hivatkozva öltek, a látványos bűnesetek eddig nem váltották ki azt a gyűlölethullámot és bosszúsorozatot, amire az ihletet adók számítottak. Azért a gyilkosok sikeresek voltak: azóta mecseteket támadtak meg, a zsinagógákat a rendőrség őrzi, a fiatal muzulmánok egy része radikalizálódik, sokan megtérnek, miközben nem ismerik jól a vallásuk szabályait. Vagyis: nem a többség vallásos gyakorlatát követik, amikor készek a dzsihádra, a nihilizmusra, a fegyveres harcra. De a gyilkosok ugyanakkor el is buktak: örök életet biztosítottak annak a hetilapnak, amit el akartak törölni a föld színéről. De feltételezhetjük, hogy nem ez volt az elődleges céljuk. Ami ezután következik, az a francia társadalom rugalmasságától függ, illetve egy új, közös európai remény felcsillanásától.

De maradjunk csak szerények. A nagy reményekkel vigyázni kell. Nem mindig lehet azonnal józanul értékelni az ilyen súlyos esemény következményeit. Nem kell azonnal megválaszolni a média által mindig sürgősnek gondolt kérdéseket sem. Meg kell állni, el kell gondolkozni, vállalni kell a megértés és a meglepetések kockázatát. Igen, az esemény meglepetést okozott, ugyanúgy a reakciók is. Eddig Franciaország jól állta az ütések, ahogy Spanyolország is a 2004-es madridi merénylet után, ahogy Egyesült Királyság is a 2005-ös londoni támadás után. A nyugodt tömegtüntetés résztvevői nem hallgattak Manuel Valls miniszterelnök háborús uszításaira. És nem indultunk el az amerikai úton, a demokratikus jogok visszavétele irányába se – ahogy az az USA-ban történt a 2001. szeptember 11-i támadásokra válaszul. (Persze idétlen dolog kamaszokat börtönbüntetésre ítélni provokatív megjegyzésekért.)

De senki sem képes előre megjósolni, milyen hatása lenne egy vagy több újabb támadásnak. Kiváltaná-e a lakosság szétszakadását politikai csoportokra, eredet, vallás vagy kulturális hovatartozás alapján? A dzsihadistáknak és a szélsőjobbnak – ideértve az izraeli szélsőjobbot is – ugyanis ez a célja. A „civilizációk összeütközésének” jelszava alatt ez az óriási veszély jelenik meg. Hogy ezt a kilátást elkerüljük, ahhoz nem az kell, hogy a társadalom csodálatos módon lenyugodjon. Ugyanakkor: hogyan is hihetnénk ilyen csodákban, amikor a külvárosi gettók, a területi egyenlőtlenségek és a társadalmi erőszak különböző formái fennmaradnak? Meg kell választanunk azokat a harcokat, amelyek tényleg megoldást hozhatnak a bajainkra. Éppen ezért sürgető egy más, egy új európai politika. Görögországban és Spanyolországban már ezért harcolnak.

Egy másféle baloldal másféle Európát követel

Tagadhatatlan hogy Európa létezik! A korábbi görög miniszterelnök Antonisz Szamarasz[[ii](#)] nem várt sokáig, hanem a tőle megszokott „finom” lelki beállítottsággal azonnal felhasználta a *Charlie Hebdo* székházában történt tömeggyilkosságot: „Ma Párizsban történt egy mézszárlás. Itthon pedig egyesek még mindig támogatják az illegális bevándorlást, és honosítást ígéretnek felelőtlenül.”

Rá egy napra Athénban, a baloldali radikális koalíció a Sziriza többségi tulajdonában[[iii](#)] lévő napilapjának az *Augi*-nak az igazgatója, Nikosz Filisz, egy teljesen más következtetést von le a két francia állampolgár által elkövetett bűntettből: „A támadás befolyásolhatja Európa jövőjét. Vagy Le Pen és a szélsőjobb, vagy balra indulunk el, egy gondolkodóbb irányba. Mert a közbiztonság teljesen jogos elvárás, de ez nem lehet csak rendőri kérdés.” A választások szintjén, egy ilyen elemzést nem fogadnak lelkesebben Görögországban, mint ahogy máshol sem Európában. Alekszisz Ciprasz kommunikációs tanácsadója Vaszilisz Mulopuilosz ezt nagyon jól tudja, de nem veszi figyelembe: „Ha a Sziriza kevésbé lett volna következetes a bevándorlás kérdésében, akkor már régen elértük volna az 50 százalékos támogatottságot. De ez az egyik olyan kérdés, amelyben mindannyian egyetértünk!”

Az öreg kontinensen bevetett gazdaságpolitikai intézkedések évek óta kudarcba fulladnak – Görögországban és Spanyolországban még kegyetlenebbül mint máshol. De amíg az Európai Unió többi országában a kormányok többé-kevésbé belenyugodtak a szélsőjobb előretörésébe (sőt arra számítanak, hogy majd a szélsőjobb-ellenes széles összefogás tartja hatalomban őket), addig a Sziriza és a Podemos új jövőképet teremtett[[iv](#)]. Európában a baloldalon egyetlen más párt sem fejlődött olyan gyorsan mint ők. Öt évvel ezelőtt, a pénzügyi válság kezdetén még alig léteztek, azóta azonban két fontos sikert is elkönnyelhettek, így ők a hiteles jelöltek a hatalom átvételére. Lehetséges, hogy országaikban véglegesen háttérbe szorítják azokat a szocialista pártokat, amelyek a jobboldal segéderőiként közös felelősséget viselnek a mai katasztrofális helyzetért. Hasonló példák már voltak a történelemben: a múlt században az angol Munkáspárt lépett a Liberális Párt helyére, és a Francia Szocialista Párt pedig a Radikális Pártot szorította háttérbe[[v](#)]. Az új leosztás mind a két esetben véglegesnek bizonyult.

A tétet meghatározták és részben el is érték, a szociáldemokrata pártok hátrébb utasításával. De mi az esélye Görögországban és Spanyolországban az új baloldal sikerének? Mi az esélye, hogy elérjük az európai politika általános és alapvető megváltoztatását? Athénból nézve, az akadályok óriásiak. Az országban a Sziriza egyedül van mindenki ellen; Európában egy kormány sem fogja támogatni őket. A görögök előtt álló feladat tehát nagyobb, mint ami elől 2012-ben Franciaország meghátrált. Akkor François Hollande-ot frissen választották meg államelnöknek, támaszkodhatott volna a francia választóitól kapott megbízatására illetve arra, hogy a francia bruttó hazai termék (GDP) az összeurópai GDP 19,3 százalékát teszi ki (a görög csak 2,3 százalékot, a spanyol 12,1 százalékot jelent[[vi](#)]), így majd „újrátárgyalja” az európai stabilitási paktumot – amint azt a választási kampányában megígérte. De tudjuk, végül is ez nem történt meg.

A Sziriza a helyzetet sokkal optimistábban ítéli meg. Arra számít, hogy már idén egy görög vagy egy spanyol baloldali párt győzelme lehet az a híres szikra, amelytől lángba borul a mező. „Az európai közvélemény támogat minket – mondja Nikosz Filisz – és az európai elit is érzi, hogy az eddigi stratégia zsákutcába vezetett. Saját érdekük is egy politikai irányváltás, mert látják, hogy az eurózóna úgy ahogy most felállt, megakadályozza, hogy Európa szerepet játsszon a világ színpadán.”

Egy fecske gyakran hírnöke a tavasznak, s főleg azok hisznek neki, akik már sokat szenvedtek a hosszú téltől. Talán ezért tűnik úgy a Sziriza vezérkara számára, hogy egy ígéretes ellentmondás van a német kancellár és Mario Draghi, az Európai Központi Bank (EKB) elnöke között? Az EKB államadósság felvásárlási programja, amit most indított el (*QE - quantitative easing*), egyébként talán azt mutatja, hogy Mario Draghi végre megértette, miszerint is a megszorítások sehova sem vezetnek.

Athénban ezt mindenki jól látja. De az a politikai kegyetlenség, amelynek olyan szociális és közegészségügyi következményei vannak, hogy télen nem volt fűtés, terjedtek a fertőző betegségek, nőtt az öngyilkosságok száma, nem elég ahhoz, hogy az elit a változások mellett döntsön[[vii](#)]. Főleg akik kitalálták, azok ragaszkodnak a régi politikákhoz, hiszen azért kapják a jó magas fizetésüket, hogy erős idegekkel szemléljék a következményeket. Sajnos a makrogazdasági mutatók sem sok jót mutatnak. Öt év megszorítás után Görögországban háromszor annyi munkanélküli van mint előtte (az aktív lakosság 25,7 százaléka), a növekedés vérszegény, 0,6 százalék 2014-ben, miközben 2009 és 2013 között összesen 26 százalékkal zuhant. Mindezt egy olyan gazdasági program eredményeként, amely célul tűzte ki, hogy csökkenti azt az adósságot, ami ebben az időszakban a GDP 113 százaléka volt, (most 174 százalékra nőtt.), a nemzetgazdaság pedig összeomlott. Ezek után nem okozott meglepetést, hogy a spanyol miniszterelnök, Mariano Rajoy – akinek az eredményei majdnem ugyanilyen „csillogóak” – ellátogatott Athénba. Rajoy támogatásáról biztosította Antonisz Szamarasz miniszterelnököt: „Országainknak stabilitásra van szükségük – prédikálta – nem pedig bizonytalan kitérőkre és cikk-cakkokra.” Hát ez aztán tényleg briliáns okoskodás!

A hétköznapi emberek számára azonban, Görögországban, épp ezek a „bizonytalan cikk-cakkok” jelentik a reményt. Az Antonisz Szamarasz-féle politika folytatása ugyanis biztosan és reménytelenül azt jelentené, hogy csökkentik a közepes és magas jövedelműek, valamint a vállalatok adóit, folytatják a privatizálást és ezzel együtt a munkaerőpiac további „reformjait”. Közben persze a költségvetési többletet kell előállítaniuk, az adósság törlesztésére, még akkor is, ha ennek a közszolgáltatások látják a kárát.

A szocialisták által is támogatott Antonisz Szamarasz a GDP évi 3 százalékánál magasabb költségvetési többletet irányzott elő: 2015-re 3,5 százalékot; 4,5 százalékot 2017-re; utána pedig 4,2 százalékot. Janisz Miliosz egyetemi tanár, aki egyben a Sziriza gazdasági programjának egyik felelőse, erről azt gondolja: „Teljesen irreális, hacsak nem akarja fenntartani örökre a megszorítási politikákat.” Az igazat megvallva, nem Antonisz Szamaraszon múlnak a döntések: ő csak végrehajtja a Nemzetközi Valutaalap (IMF), az európai unió és az EKB, vagyis a „trojka” által a kormányára kényszerített döntéseket.

Milyen lépéseket gondolt ki a Sziriza? Első lépésben egy sürgősségi programot, amely szembeszáll „a humanitárius válsággal”. Változatlan költségvetési keretek között a kiadásokat átcsoportosítják a legsürgetőbb

célok finanszírozására. Nagyon pontos számítások szerint a legszegényebbeknek ingyen adják majd az áramot, a tömegközlekedést és a sürgősségi élelmezést, illetve ingyen oltanak be a gyerekeket és a munkanélkülieket. Mindezt egy aktív korrupció és adócsalás ellenes fellépésből finanszíroznák. A konzervatív kormány is elismeri, hogy az állami bevétel 10 milliárd euróval kevesebb mint lehetne, elsősorban a visszaélések miatt.

„A közmunkák négy-öttször többe kerülnek Görögországban, mint másutt Európában – mondja példaként Nikosz Filisz – és nemcsak azért mert sok szigetünk van és hegyes-völgyes a vidék.” Janisz Miliosz pedig azt emeli ki, hogy 55 ezer görög utalt ki több mint 100 000 eurót, miközben ebből 24 ezernek az adózott jövedelméből nem telne ilyen nagy összegű befektetésre. Ugyanakkor az utóbbi két évben ezek közül az adócsalók közül – akiket egyébként az IMF jelentett be a görög hatóságoknak – csak 407-et ellenőrzött az adóhivatal!

A Sziriza sürgősségi programját 1,882 milliárd euróra becsülik és ezt megduplázzák olyan intézkedésekkel, amelyek célja a gazdaság beindítása. E program keretében 3100 megújítható, egy éves közalkalmazotti állást hoznak létre, a minimálbér szintjét tekintve visszatérnek a 2011 előtti szintre, vagyis 751 euróra (a jelenlegi 580 euró helyett), és 8,3 százalékkal megemelik a legalacsonyabb nyugdíjakat. Ezeket az intézkedéseket, amelyek magukban foglalják az adókönyvitéseket és a túlzottan eladósodott magánszemélyek és kisvállalkozások adósság elengedését is, a „Szaloniki Programban[viii]” hozták nyilvánosságra. Ennek összköltsége 11,382 milliárd euró, amit új bevételekből fognak finanszírozni.

Ezekről az intézkedésekről nem tárgyalnak senkivel, se más pártokkal, se az ország hitelezőivel. Mint Janisz Miliosz mondja: „Ezek az intézkedések a nemzeti szuverenitáshoz tartoznak, és semmit nem tesznek hozzá az adósságunkhoz. Ezért akármi is történik, végre fogjuk hajtani, be fogjuk vezetni, függetlenül attól, hogyan állnak a hitelezőinkkel folytatott tárgyalások.” Majd így folytatta: „Amikor Görögország 320 milliárd eurós államadosságáról van szó, akkor viszont készek vagyunk azt újratárgyalni. De számítunk arra, hogy más országok is követnek minket, és most csak az alkalomra várnak.”

Janisz Miliosz szerint az adósság problémája, nem speciálisan görög, hanem egy európai probléma. Franciaország, de más országok is jelenleg képesek ugyan törleszteni, de csak a kivételesen alacsony kamatok miatt, és ez nem marad így. Spanyolországban például az államadosság felét vissza kell törleszteni 2015 és 2020 között.

E feltételek között az Európai Adósságkonferenciának már lenne realitása – miként azt Alekszisz Ciprasz állította két éve ebben a lapban[ix]. Az elképzelést már támogatja az ír pénzügyminiszter is. Ami pedig az adósság elengedését illeti, a görögök méltán utaltak példaként egy közismert történelmi előzményre: Németország háborús adósságát 1953-ban elengedték, még azt is, amivel Görögországnak tartozott...

A Sziriza vezetője a mai helyzet megoldására olyan új lehetőségeket remél, amelyekkel végleg túljuthatnánk a megszorításokon. Terveik szerint az államadosságok egy részének elengedését elfogadják, egy másik részét átütemezik, majd átteszik az EKB-hez, amely refinanszírozná.

A Mario Draghi által vezetett pénzügyminisztérium nagyon megértően viselkedett a magánbankok megsegítésekor. Annyira, hogy például mára a magánbankok sikeresen megszabadultak a görög államnak nyújtott hiteleiktől, és a teljes állomány az eurózóna erős tagállamai kezébe került át. Az adósságon keresztül van hatalma ezeknek az országoknak Görögország felett, így Németországnak és Franciaországnak is. Angela Merkel már most azt szuggereálja, hogy nem a német adófizető lesz a fő áldozata a görög államadosság újratárgyalásának, mivel az ország az adósságnak csak a 20 százalékát tartja a kezében. Ezt a szándékot megerősítette Wolfgang Schäuble pénzügyminiszter is. A francia álláspont ködösebb, François Hollande azt követeli, hogy „Athén tartsa magát a vállalt kötelezettségeihez” Emmanuel Macron gazdasági miniszter pedig azt hangsúlyozta: szükséges hogy a görögök folytassák a gazdasági és politika reformokat. Michel Sapin pénzügyminiszter viszont részben és látszólag kész elfogadni a görög adósság átalakítását és átütemezését.

De az európai jobboldal már kongatja a vészharangot. A finn miniszterelnök Alexander Stubb „nyíltan és egyértelműen” elutasított minden az adósság eltörlésére vonatkozó kérelmet. Eközben a konzervatív párizsi napilap a *Le Figaro* nagy elegánsan azt kérdezi: „Görögország már megint meg akarja mérgezni az európai kapcsolatokat?” Ugyanebben az újságban kiszámították azt is, hogy „minden franciának 735 euróba kerülne a görög adósság eltörlése[x].” A *Le Figaro*-ban persze azt is bemutatathatnák, mibe kerül a laptulajdonosok adóplafonja, vagy a fegyvergyártó cégek támogatása. (Egyikük egyébként épp a *Le Figaro* tulajdonosa is.)

Angela Merkel már megfenyegette Görögországot, hogy kizárják az eurózónából, ha a kormány átlépné a költségvetési és pénzügyi fegyelem korlátait. Utóbbihoz Berlin nagyon szigorúan ragaszkodik, a görögök viszont – miként azt a Sziriza is megfogalmazta[xi] – szeretnék fellazítani a megszorítási politikákat és megőrizni az eurót. Egy kivéreztetett kicsi ország nem akar egyszerre minden fronton harcba indulni. Egy Ciprász pártjához közelálló újságíró így összegezte a helyzetet: „Mi voltunk a 'Trojka' kísérleti nyulai. Nem akarunk az euróból kilépés kísérleti nyulai is lenni! Kezdje egy nagyobb ország, mint Spanyolország, vagy Franciaország.”

Vaszilisz Mulopuilosz szerint európai támogatás nélkül a görögök semmit sem tudnak elérni. Ezért tartja a Sziriza fontosnak – a radikális baloldali és zöld szervezeteken kívül – más szervezetek támogatását, így a szocialistákét, pedig róluk a görögöknek első kézből negatív tapasztalatuk van. A szociáldemokrácia árulásáról meggyőződhetek harminc évvel ezelőtt, amikor Papandréu miniszterelnök liberális irányba fordította a pártját. „Ha a szocialisták megmaradtak volna a baloldalon, ma nem lenne Sziriza” – mondja Vaszilisz Mulopuilosz, majd arra emlékeztet: „amikor Németországban 1999-ben Oszkár Lafontaine lemondott a kormányról, arról panaszkodott, hogy a szociáldemokrácia képtelenné vált a legártalmatlanabb reformokra is. Az emberarcú globalizáció és neoliberalizmus ábrándja teljesen tönkretette a szocialista pártot.”

Kétséges tehát, hogy a görög baloldal követeléseit jóindulatúan ítélik meg, pedig csak ez segíthetné őket Angela Merkel hajlíthatatlanságával szemben. A Sziriza vagy a Podemos esetleges sikere ugyanis azt jelezne, hogy az európai politikában – bármit is mondjon François Hollande, vagy Matteo Renzi – igenis lehetséges lenne a teljes hátraarc a zsákutcába jutott megszorítások ügyében. De egy ilyen tapasztalat nemcsak a német jobboldalra lenne veszélyes...

A következő hónapok lehet, hogy meghatározóak lesznek az Európai Unió jövőjére. Három éve, még François Hollande kormányalakítása előtt, választhattak volna Európa vezetői: bátran döntenek a jövőt illetően, vagy minden marad a régiben, és az unió benne ragad a jelenlegi helyzetben[xii]. Ma már sokkal rosszabb is történhet, mint hogy benne ragadunk. „Ha nem változtatjuk meg Európát, a szélsőjobb fogja megtenni helyettünk” – figyelmeztet Ciprász. A bátor döntésekre sürgető szükség van. A görög és a spanyol baloldal feladata, hogy megvédjék az öreg kontinens demokratikus jövőjét, és elhárítsák a „civilizációk összecsapását”. Rendkívül sok múlik rajtuk, és ez a felelősség annyira súlyosan rakódik rájuk, hogy az ember habozik rájuk testálni ezt a feladatot. Pedig ténylegesen erről van szó.

„Görögország ugyan Európa gyenge láncszeme ma, de az európai baloldal erős láncszemévé válhat” – reménykedik Vaszilisz Mulopuilosz. És ha nem Görögország, akkor Spanyolország... A két ország együtt sem lesz túl sok ahhoz, hogy szembeszálljanak a félelemmel, a reménytelenséggel, ami a szélsőjobbot és a dzsihadisták szalafista nihilizmusát táplálja. „Ez egy szerény és bolond remény” mondaná a költő. Hogy az európai politika ne ítéljen minket erre az örök körforgásra, melyben mindig ugyanazok kerülnek hatalomra, mindig ugyanazt a politikát valósítják meg, és ugyanolyan tehetetlennek mutatják magukat. Az eredmény mára nagyon fenyegetővé vált.

De itt a remény: Athén, Madrid, végre vége...?

Fordította: Morva Judit

[i] Lásd: Burqa-bla-bla [A burka körül], *Le Monde diplomatique*, 2010. április

<http://www.magyardiplo.hu/2010-aprilis/181-a-burka-koeruel>

[ii] A fordítás átfutása miatt, azóta a görög miniszterelnök, mint az jól ismert egész Európában: Alekszisz Ciprasz

[iii] Az *Avgi*, mely minden hónapban publikálja a *Le Monde diplomatique* görög kiadását, január 8-án a „Je suis Charlie” címlappal jelent meg. A satirikus hetilap elleni támadást széles körben, így a baloldalon is megvitatták Görögországban, ahol a 1967-74 között katonai diktatúra miatt nagyon is érzékenyek a véleményszabadságra.

[iv] Renaud Lambert: Podemos, le parti qui bouscule l’Espagne [A Podemos párt átlendíti Spanyolországot], *Le Monde diplomatique*, 2015. január

[v] 1922-ben az Egyesült Királyságban és 1936-ban Franciaországban.

[vi] 2013-as adatok.

[vii] Sanjay Basu és David Stuckler: Quand l’austérité tue [Amikor a megszorítások már ölnek], *Le Monde diplomatique*, 2014. október, és Noëlle Burgi: Les Grecs sous le scalpel [A görögök a szike alatt], *Le Monde diplomatique*, 2011. december.

[viii] Nincs angol nyelvű kiadása: <http://left.gr/news/syriza-thessaloniki-programme>

[ix] Alexis Tsipras: Notre solution pour l’Europe [Görög adósság, európai megoldás], *Le Monde diplomatique*, 2013. február. <http://www.magyardiplo.hu/2013-marcius/1090-goeroeg-adossag-europai-megoldas>

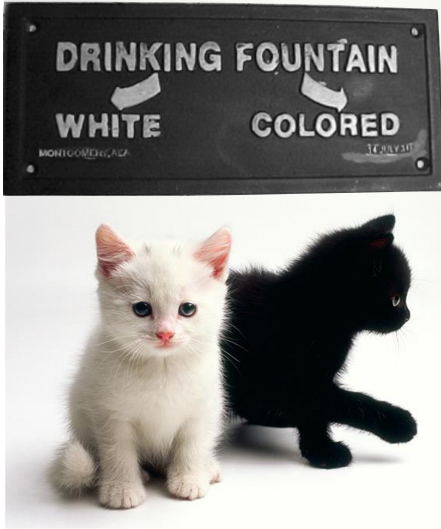
[x] Vezércikk „Le vent du boulet” [A golyó szele], *Le Figaro*, Párizs, 2015. január 6. ; és *Le Figaro*, 2015. január 8.

[xi] Ennek az álláspontnak a kritikáját lásd: Frédéric Lordon: L’alternative de Syriza: passer sous la table ou la renverser [A Sziriza lehetőségei: átcsúszni az asztal alatt, vagy felborítani], 2015. január 19. <http://blog.mondediplo.net>

[xii] Serge Halimi: L’audace ou l’enlissement [Bátorság vagy benne ragadunk], *Le Monde diplomatique*, 2012. április

Elhúzódó válság: faji egyenlőtlenség Obama Amerikájában

Desmond King

2014 augusztusában és novemberében erőszakos cselekmények színhelye volt a Missouri állambeli St. Louis elővárosa, Ferguson. Augusztusban lelőtték a fekete tizennyolc éves fegyvertelen tinédzsert Michael Brownt, és az esküdtszék nem emelt vádat a gyilkosságért Darren Wilson fehér rendőr ellen. A világ ismét a külvárosi Amerikáról beszélt. Égő autók és fosztogatás, a fegyvertelen tiltakozókkal szemben felsorakozott, állig felfegyverzett, többségében fehér rendőrök képei jelentek meg a médiában – és ez zavart keltett a Fehér Házban, árnyékot vetett a fajgyűlölet utáni korszak fényében fürdő színesbőrű Barack Obamára. A fergusonai zavargás csak az események nyitánya volt. A tiltakozások több száz kisvárosban megismétlődtek, majd átterjedtek San Franciscóra, Los Angelesre, Chicagóra, New Yorkra. Mindez együttesen jelzi Amerika faji válságának mélységét.

Michael Brown megölése csak megerősíti azt a sokak által hangoztatott állítást, hogy az amerikai városokban megszokott a színes bőrűeket érintő faji megkülönböztetés, hogy a rendőrök a fehérekhez képest aránytalanul nagy mértékben állítanak meg és hallgatnak ki feketéket.

Arról is vita van, hány színes bőrű polgár veszi életét évente rendőri intézkedés következtében. Az FBI (Szövetségi Nyomozóiroda) 2013-ban 461 esetben állapított meg a rendőrök által elkövetett, jogosnak nevezett emberölést, míg a kormánytól független civil szervezetek (NGO-k) szerint a valós szám ennek kétszerese. Ebben nincs benne a teljes bőrszín szerinti elkülönítés, de valószínűsíthető, hogy legalább száz fekete bőrű[1] van közöttük. A mai diszkrimináció gyökere egy igazságtalan örökség, egy lényegbevágó faji egyenlőtlenség, amivel a színes bőrűeknek a jelenkor társadalmában szembe kell nézniük. Míg a Huffington Post újság felmérése szerint a fekete amerikai válaszadók közel 80 százaléka a lövöldözést a diszkrimináció és rasszizmus tágabb értelmezésének tartja, addig a fehérbőrű válaszadók 40 százaléka elszigetelt esetként érzékeli[2].

Amerikában egy 1960-ban elfogadott törvény biztosította a feketéknek a jogegyenlőséget, a polgári jogokat és a választójogot. Létrejött a fekete középosztály, az Egyesült Államok mégis egy fajilag mélységesen megosztott társadalom maradt. A nagy, városiasodott területeken ma is fennáll a lakóhelyi és iskolai szegregáció. Az anyagi jólét és az álláskilátások tekintetében drámai különbségek vannak a színes bőrűek és a fehérek között. A foglalkoztatási adatok is ezt tükrözik: a Statisztikai Hivatal szerint a fehérek 5,4 százaléka, míg a feketék 11,4 százaléka volt munkanélküli 2014-ben. Ez az aránytalanság évtizedek óta fennáll.

A igazságszolgáltatás büntető jellegének kiterjesztése a szövetségi és állami börtönök jóval nagyobb telítettségét eredményezte. A korábbi intézkedések, és a hírhedt “három csapás” törvény következményeként 2011-ben több mint 2,2 millióra nőtt a börtönlakók száma. Közülük 38 százalék volt fekete bőrű, ugyanakkor az Egyesült Államok teljes lakosságának legfeljebb 12 százaléka tartozik a negroid rasszhoz.

A 2008-09 évi gazdasági válság tovább mélyítette a faji egyenlőtlenséget. A jelzálog alapú hiteleket célzottan és elsősorban a feketéknek és a spanyol gyökerű lakosságnak értékesítették. Lakásaik és megtakarításaik elvesztésével ők szenvedték el legsúlyosabban a válság következményeit. Szemléletes adat, hogy egy közepes fehér háztartás éves jövedelme 57 009 dollár volt 2012-ben, míg ugyanez egy fekete háztartásban 33 321 dollár.

Az amerikai társadalom önmagát szegregálja. A legtöbb fehér amerikainak nincs fekete bőrű barátja, és nem tagja olyan csoportoknak, melyekben feketék is jelen vannak. Ez a szám sokkal kisebb a feketék között, akiknek vannak fehér barátai és tagjai olyan csoportoknak, melyekben fehérek is vannak[3]. A faji szegregáció stabilan tartja magát – állította Robert Sampson. A Harvard Egyetem szociológusa Chicago környékének négy évtizedes átalakulását vizsgálva meggyökeresedett és állandó faji szegregációt talált. Néhány településrész megmaradt többségében fehér vagy fekete környéknek, míg más esetben fehér többségű városrészek teljesen fekete környékké változtak. De “túlnyomóan feketéből túlnyomóan fehér” egyetleneszer sem lett.

A lakóhelyek faji alapon történő elkülönülése országos trend. Ha összehasonlítjuk a 2000. évi népszámlálási adatokat az 1990-es adatokkal: a szó szoros értelmében lakóhelyek ezrei váltak fehérből feketévé. Az USA egészét véve, kb. 65 ezer területi egységből csak 10 olyan volt, ahol a 60 százalék feletti fekete lakosságból 60 százalék, vagy afölötti rész a fehér lakosság irányába változott. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a faji rétegződés a relatív pozicionálás szempontjából nagyon stabil. Olyan, mint maga a tömény szegénység.[4]

A jogi szegregáció

A szegregáció és a diszkrimináció ellen harcoló afroamerikai polgárjogi mozgalom – élén olyan bátor aktivistákkal mint dr. Martin Luther King, Rosa Parks, és John Lewis – végül két alapvető törvény elfogadását is elérte. Az 1964-es Polgárjogi Törvény számtalan pozitív intézkedést hozott a történelmi igazságtalanságok megszüntetésére. Megtiltotta például a “csak fehérek” típusú megkülönböztetést a köztereken, éttermekben, szállodákban, üzletekben. Az 1965-ös Szavazati jog Törvény pedig új hatalmat adott az amerikai Igazságügyi Minisztérium kezébe a szavazás ellenőrzésére. Ettől kezdve egységes rendszer alapján kellett a szavazólistára felvenni a jogosultakat. Megtiltották, hogy bizonyos államok és joghatóságok a minisztérium engedélye nélkül megváltoztassák a választási szabályokat és a körzeteket. A szövetségi hatalom ilyen jellegű erőfeszítéseire, a tisztességes, fair választási szabályok kikényszerítésére szükség is volt elsősorban a déli államokban, ahol megdöbbentő mértékben akadályozták a feketék választásokon való részvételét.

Ez a két törvény, az 1965-ben elfogadott Oktatási Törvénnyel együtt, fontos változásokat eredményezett még a déli államokban is. Gyors ütemben szüntették meg az iskolai szegregációt, engedélyezték az iskolák közötti buszon történő utazást, és intézkedéseket hoztak a faji integráció, valamint a munkahelyi egyenlőség támogatására. Egyetemi reformokat vezettek be, és változtattak a felvételi rendszerükön. A feketék és más kisebbségek számára fix felvételi kvótákat vezettek be. Az oktatási törvény életbe lépésével sok minden pozitív értelemben változott, ám a lakóterületeken megvalósuló szegregáció csökkenése kevésbé volt érezhető. Miután a Nixon kormányzat meghátrált az amerikai elővárosokba tervezett integrált lakhatás kikényszerítése elől, a feketék által is látogatott iskolák miatt a fehér lakosság kimenekült a városokból. Két, élesen elváló koalíció alakult ki a szegregáció támogatására, illetve ellenzésére. Mindkét koalícióban megtalálhatók voltak a két nagy politikai párt képviselői, azonban a polgárjogról és a választási jogról szóló törvény elfogadása után a jogi szegregációnak vége szakadt.

A faji egyenlőséget támogató kormánypolitika ellenzői időközben átrendeződtek. A “*Still a House Divided: Race and Politics in Obama’s America*” című könyvünkben Rogers M. Smith és én bemutatjuk, hogy a faji egyenlőtlenségek kezelését illetően két felfogás létezik, az egyik kormányintézkedéseket sürget, míg a másik ellenáll az állami beavatkozásoknak.[5]

Az egyik irányvonal egyfajta *fajilag tudatos politikai szövetségként* jellemezhető. Ezt olyan reformerek képviselték és képviselik ma is, akik kormányintézkedésekkel akarják megoldani a faji egyenlőtlenséget. A Demokrata Párt, és az olyan csoportok is, mint például a Nemzeti Szövetség a Színesbőrűek Haladásáért, az NAACP (National Association for the Advancement of Colored People) támogatják a segítő intézkedéseket. Az

1970-es években szinte valamennyi szakszervezet, és a hadsereg is kiállt a színes bőrűek integrációja mellett. Hogy elkerüljék a kormány ellenőrzését, sok nagyvállalat is alkalmaz eltérő bőrszínű munkavállalókat.

A *fajilag tudatos politikai szövetség*kormányintézkedéseket sürget olyan egyenlőtlenségi indikátorok alapján, mint pl. a feketék és fehérek közötti családi jövedelemkülönbségek, a munkanélküliség szintje, az iskolai képzésben és a felsőoktatásban való részvétel különbsége, vagy a magas csecsemő halandóság. Az amerikai precedens-jog is azt támasztja alá, hogy „faji különbségekre érzékeny” eljárásokra van szükség olyan ügyekben, mint az egyetemi felvételi, vagy az állás- és iskolai lehetőségekkel kapcsolatos döntések. Egy 2014-es perre hivatkozva a Legfelsőbb Bíróság bírója, Sonia Sotomayor is a támogató intézkedéseket tartja fontosnak. Marc Morial, a National Urban League vezetője szerint “nem lehet beszélni jövedelem-egyenlőtlenségről anélkül, hogy ne beszéljünk a faji kérdéstről”^[6] Amire a Ferguson ügy rámutat: az-az égbekiáltó diszkrimináció, amit a fekete amerikaiak megtapasztalnak, amikor a büntetőeljárással, a rendőrséggel van dolguk.

A faji egyenlőtlenségek kezelését teljesen másként közelíti meg a *színvak támogatók* csoportja: Ők azzal érvelnek, hogy a kormánypolitikának nem kellene faji kérdésekre irányulnia. Ronald Reagan elnök egyetértően idézte egy alkalommal Martin Luther King Jr. mondását, hogy “az embert ne a bőrszíne, hanem a személyisége alapján ítélik meg.” Ez a nyilatkozat a karakterre, az emberi jellemre helyezte a hangsúlyt, ami Amerikában a teljesítmény alapja, miközben szándékosan bagatellizálta a szegregáció történelmi örökségét. A színvak politikai szövetséghez tartozik a Legfelsőbb Bíróság 5 többségi (fehér) tagja, akik döntéseikkel több ízben gyengítették mind a támogató intézkedések, mind a szavazati jogok ügyét.

A *színvak támogatók* nem akarják „látni”, hogy ki a fekete és ki a fehér, azaz nem akarják tudomásul venni, hogy mi a különbség a fekete és a fehér populáció helyzete között. Éppen ezért ellenzik a kvóták, a pozitív diszkrimináció alkalmazását a faji egyenlőtlenség leküzdésében. Szervezkednek is az ilyen eszközök alkalmazása ellen, például az egyetemi felvételik, a munkahelyek vagy a lakhatás kérdéseit eldöntő ügyekben. Anyagilag támogatják azokat a kampányokat, amelyek megakadályozzák, hogy az egyetemekre jelentkezők kiválasztásánál bármilyen faji vagy más diverzitási szempontot figyelembe vegyenek. A Legfelsőbb Bíróság tompította ezt a módszert a 2003-as *Grutter-Bollinger* perben, amely lehetővé tette a michigani egyetem számára a „nem faji” elv alkalmazását a felvételi eljárásoknál. Ezt a döntést alkalmazták a *Fisher és University of Texas* között indított perben is (2013), ahol egy fehér asszony, Abigail Fisher, azért tett panaszt, mert a Texasi Egyetem helyette egy kevésbé felkészült fekete jelentkezőt vett fel. A *színvak támogatók* nem kifogásolják a faji egyenlőséget vagy az állampolgársághoz fűződő jogi egyenlőséget, de ellenzik, ha ezt kollektív célként tűzik ki. A Legfelsőbb Bíróság azon döntései, amelyek enyhítik az iskolák szegregációjának csökkentésére vonatkozó előírásokat, a szegregáció visszaállítását eredményezik. Az alábbi adatsor is a szegregáció növekedését mutatja: 2010-ben a fekete gyerekek 74 százaléka járt olyan középiskolába, amelyet 50 százalék és 90 százalék közötti mértékben feketék látogattak. Ennek tendenciája emelkedő, 1980-ban ez 62 százalékra csökkent az 1968-as 77 százalékról. Ez a változás a legtöbb fehérért nem izgatja, mert az ő gyerekeik a többnyire fehérek által látogatott iskolákban maradtak.

Sem a fehérek, sem a feketék nem reménykednek

Barack Obama elnök a *fajilag tudatos* politikai szövetséghez tartozik. Ennek ellenére, a hatéves elnöki ideje alatt tartózkodott attól, hogy faji kérdésekről beszéljen. 2008. évi kampánya során azonban Obama kénytelen volt a kérdéstről beszélni. Egy Philadelphiában tartott, nagy figyelemmel követett beszédében Obama felemlítette a feketék és fehérek közötti faji megosztottság történelmi gyökereit, majd fehér honfitársainak üzenete: “a diszkrimináció kevésbé nyilvánvaló mint korábban, de jelen van, éppen ezért tennünk kell ellene.” Felhívta a figyelmet a polgárjogok és “az igazságos büntetőjog-szolgáltatás” törvényi betartására is. Mindez egyértelmű kiállítás volt a feketék helyzetének javítása mellett. Ha kérdezték, Obama kinyilvánította támogatását a segítő intézkedésekkel kapcsolatban is.

Megválasztása után Obama ritkán szólalt meg a faji jellegű incidensekkel kapcsolatban, és nem gyakorolt nyomást olyan intézkedések meghozatalánál sem, amelyek kifejezetten előnyösek voltak a feketéknek. A Fehér Házban tartott "sör-csúcs" kivétel volt. Egy 2013. júliusi floridai gyilkosságra utalva Obama elérékenyülten beszélt a 17 éves fekete áldozatról: "akár én is lehettem volna" – mondta, majd kijelentette: „a fekete közösség számára ez az eset sem merül feledésbe.”

Fergusonban az esküdtszék úgy döntött, nem emel vádat Darren Wilson rendőr ellen. Az ítéletet követő zavargások résztvevőit az elnök erőszakosságukért elítélte, és elutasította hogy ellátogasson a helyszínre. Obama elnök rossz hatással volt a konzervatívok és a feketék közötti viszonyra is. Amikor például az egészségügyi reformot támogatta, az faji kérdéssé vált. Mint azt Michael Tesler, a University of California politikai tudományokkal foglalkozó tudósa kimutatta: a közegészségügy faji alapon történő megközelítése átszüremlett más politikai döntésekbe is[7]. Tesler szemléltette a fehér közvélemény támogató attitűdjének csökkenését, amit Obamánál a faji kérdéssel magyarázott. Tesler e jelenséget összevetette olyan tényezőkkel, mint a kormányzással való erős szembenállás, vagy a részrehajló faji magatartás. Ez utóbbi ugyanis fontosabb volt, mint a fehéreknek a reformokkal kapcsolatos magatartásának tisztázása.

Tesler valóban úgy találta, ma már sem a fehérek, sem a feketék nem reménykednek a faji megkülönböztetés megszűnésében. (Amikor Obama a Fehér Házba költözött, még hittek benne.) Ehelyett a politikában tapasztalható faji gondolkodás befolyásolja és megosztja a tömegeket – állítja a kaliforniai tudós. Véleménye szerint ez történt a ferguson-i lövöldözés esetében is.

A fajilag tudatos szövetség liberális, demokrata politikusok laza csoportja, melyhez csatlakoznak liberális vallásos szervezetek, liberális alapítványok, a lakásügyekben tevékenykedő támogató szövetségek. Ez a csoport többnyire a faji egyenlőség ügyéért való mozgósítást tekinti feladatának, és közös szavazásra buzdít. Ők a kárpótlási stratégia kérdésében elismerik a kompenzáció jogosságát, mert a szövetségi politika a lakhatás, és a veteránoknak járó támogatás tekintetében módszeresen előnyben részesíti a fehéreket.[8] A fajilag tudatos szövetség csoportjai arra keresik a választ, hogyan lehet a feketéket tisztességesen kompenzálni. A fehér háztartások gazdasági jóléte ugyanis a feketék munkaerejének kizsákmányolása útján jött létre.

Átfogó reformra, ambiciózus támogatási akciókra lenne szükség, és a lakások szegregációjának megszüntetésére, mint arra volt is példa 1965-75 között. A fehér, többségi választók véleménye azonban szemben áll az ilyen szövetségi kormányzati intézkedésekkel. Mivel a republikánusok ma túlsúlyban vannak az állami törvényhozásban, a kormányzói irodákban, a képviselőházban és a szenátusban, az ilyen kezdeményezések megakadályozása többnyire sikeres. Egy michigani fekete képviselő, John Conyers például évről évre benyújt egy kárpótlási törvényjavaslatot, de minden alkalommal elbukik vele a kongresszusban, mert egy kis csoporton kívül senki nem támogatja.[9] Ez azt jelenti, hogy csupán olyan típusú reformokat lehet a lényegbevágó faji egyenlőtlenség javítására elfogadtatni, melyek helyi jelentőségűek, és lassú ütemben valósulnak meg. Erre mutatott példát az új new yorki polgármester, aki több megfizethető, integrált lakás építését tervezi és azt ígéri, hogy korlátozza a feketék rendőri zaklatását, indokolatlan kihallgatását. Jó példaként említhető Minneapolis is, ahol az iskolák körzethatárainak kreatív átrajzolása elősegítette az integrált iskolák létrejöttét.

Szomorú, de a faji egyenlőtlenség strukturális és történelmi korlátai, a szegregált iskolák és körzetek, a munkanélküliség, a háztartások anyagi helyzete, valamint a mindenütt jelenlévő diszkrimináció eredményezi Amerikában a ferguson-i esethez hasonló erőszakos cselekményeket. A fekete közösségek nem felejtenek. A 18 éves fekete tinédzser Michael Brown halála nem került le a politikai tiltakozások napirendjéről. Az ilyen és hasonló esetek nyomában kibontakozó tömeges tiltakozások az igazságtalan amerikai faji rendszer radikális megreformálásához vezető mozgalom alapjává válhatnak.

A szerző, *Desmond King* a University of Oxford egyetemen az Amerikai Kormány Andrew Mellon tanszékének vezetője. Rogers M. Smith-szel közösen szerzője a *Still a House Divided: Race and Politics in Obama's America* /A Képviselőház még megosztott: a faj és a politika Obama Amerikájában// (Princeton University Press, 2013) és a *Separate and Unequal: African Americans and the US Federal Government/ Külön és egyenlőtlen: a feketék és az USA Szövetségi Kormánya/* (Oxford University Press, 2007).

Fordította: Demény Győző

[1] Egyik forrásként lásd: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ardo309st.pdf>

[2] Lásd: http://www.huffingtonpost.com/2014/08/18/ferguson-shooting-poll_n_5688762.html és a Pew center tanulmányát mely hasonló következtetésekre vezetett: <http://www.people-press.org/2014/08/18/stark-racial-divisions-in-reactions-to-ferguson-police-shooting/>

[3] Lásd <http://www.theatlantic.com/national/archive/2014/08/self-segregation-why-its-hard-for-whites-to-understand-ferguson/378928/>

[4] Sampson Robert J.: *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect* [A nagy amerikai város Chicago és a szomszédok hatása], University of Chicago Press, 107 és 109 old. Kiemelve az eredeti cikkben.

[5] Desmond King és Rogers M. Smith: *Still a House Divided: Race and Politics in Obama's America* [Még ketté vagyunk szakadva: Fajok és Obama politikája Amerikában], (Princeton University Press, 2013).

[6] Speaking at the launch of a League report on inequality [Egy az egyenlőtlenségekről szóló tanulmány kibocsátásakor elhangzott beszéd], 2014. április 2.

[7] Michael Tesler: The Spillover of Racialization into Health Care: How President Obama Polarized Public Opinion by Racial Attitudes and Race [A rasszista kérdés továbbgyűrűzése a közegészségügyre: Hogy osztotta meg Obama elnök a közvéleményt a faji alapon], *American Journal of Political Science*. 2012. 690-704. old.

[8] Az esetet az *Atlantic Monthly*-ban megjelent Ta-Nehisis Coates cikk tette közzismerté: ha nem ismerjük el Amerika súlyos erkölcsi tartozását, akkor sosem leszünk egy egységes ország.

<http://www.theatlantic.com/features/archive/2014/05/the-case-for-reparations/361631/>

[9]<http://www.johnconyers.com/issues/reparations#.VH9KWqJFDX4>

Ha bezár a gyár - Osztrákok is kukáznak, ha rákényszerülnek

Hegy Gyula

Bár a tömegmédiában elsősorban a Hollywoodból importált sztárparádé kapcsán tudósított a berlini filmfesztiválról, most is akadtak olyan filmek, amelyek a társadalmi valóságot, a dolgozó emberek igazi életét mutatták be. A Berlinale ebben a tekintetben hű a régi Nyugat-Berlin progresszív, lázadó, ellenkultúrás hagyományaihoz.

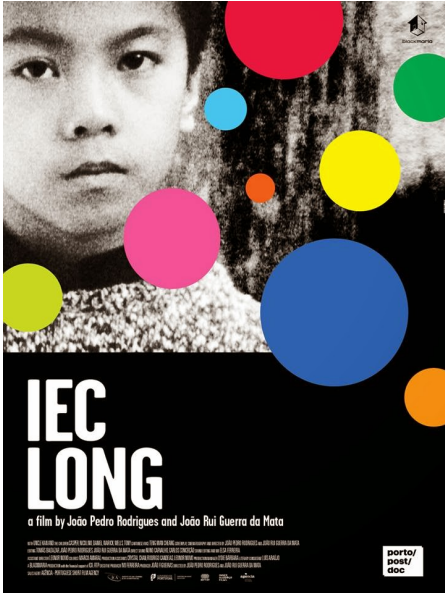
Idén három dokumentumfilm is a globalizáció kikényszerítette gyárbezárások következményeit dolgozza fel. S mivel az egyik Nyugat-Európában, a másik Afrikában, a harmadik pedig Kínában játszódik, arra is alkalmasak, hogy megértsük: a dolgozó emberek mindenütt, még a más országokból irigyelt „jóléti államokban” is kiszolgáltatottak a tőkés globalizációnak.

Az Évek alatt (Über die Jahre) című osztrák film egy alsó-ausztriai gyár elbocsátott dolgozóinak az életét követte nyomon, tíz éven át újból és újból felkeresve az egykori textilgyári munkásokat. Az Anderl textilgyárat 1850-ben alapították, és 2004-es bezárásáig sok generáció számára biztosított szerény, de biztos megélhetést. A nagyvárosoktól távoli, falusias alsó-ausztriai vidéken nincs más nagyüzem a környéken, így állandó munkát nagyon kevesen találtak maguknak az elbocsátottak közül. Nikolaus Geyrharter rendező a bezárás után kiválasztott néhány karakteres személyt az egykori dolgozók közül, és minden évben rögzítette, éppen hogyan élnek, mit csinálnak. Akadt, aki a gyári munkából visszatért hajdani ősei parasztias-erdőkerülő életformájához, és favágással egészítette ki kevéske ellátmányát. Egy másik férfi a környéken megélni próbálkozó kisebb vállalkozásokat járta végig, egyik helyen egy olyan céghez szerződött, amely az újból divatba jött utcai kockaköveket gyártja német megrendelőknek. A legaktívabb szereplő egy középkorú asszony, aki az egyik évben házaló ügynökként árul konyhakéseket, másik évben adminisztrátor valahol, aztán pincérnő, és így tovább. Még szavazóköri biztosként is megjelenik az egyik jelenetben, s amúgy mellel láthatjuk, hogy hiába a gyárbezárás és a relatív szegénység, a környéken messze a jobboldali Néppárt (ÖVP) kapja a legtöbb szavazatot. Egy másik asszony pedig részint pénzért, részint szeretetből két szellemileg fogyatékos kisgyereket nevel. Ő még kukázás közben is hagyja lefilmezni magát. Bizony, osztráknak született osztrák állampolgárok is rákényszerülnek a kukázásra, ha havi jövedelmük nem éri el a havi 500 eurót... A film azt a tisztességes, társadalmilag elkötelezett szociofilmes hagyományt követi, amely egykor Magyarországon is virágzott, s amely a rendszerváltozás után sorvadt el. (Almás Tamás egykor sok éven át filmezte Ózd és az ózdi munkások történetét.)

Egy kontinenssel lejjebb, Burkina Fasóban játszódik A Faso Fani szirénája (La sirène de Faso Fani) című dokumentumfilm, amely egy ottani textilgyár bezárásának következményeit mutatja be. Ez politikusabb film, korabeli dokumentumok idézik fel, hogy 2001-ben a Világbank és az IMF által a Burkina Fasóra (is) kényszerített neoliberális gazdaságpolitika miatt kellett bezárni az addig virágzó gyárat. A korabeli pénzügyminiszter Washingtonból hazatérve lelkesen nyilatkozta, hogy az új politika micsoda fellendülést hoz majd az országnak. A gyár helye azóta romhalmaz, az egykori munkások nyomorognak, a munkájukkal nem csak a jövedelmüket,

hanem a helyi társadalomban korábban kivívott megbecsülésüket is elvesztették. A textilárut pedig Kínából importálják, ami egészen bizonyosan nem szolgálja az afrikai ország érdekeit. Halvány vigaszt csak az jelent, hogy néhány egykori munkás és munkásnő szövetkezeti formában, a korábbi korszerű gépek helyett kézi szövessel megpróbálja alapfokon újjáéleszteni a textilipart. Michel K. Zongo filmje is nagyszerű példája az elkötelezett, progresszív dokumentumfilmnek.

Némiképp ironikus módon a harmadik „gyárbezárás” film Kínából, azaz az egykori portugál gyarmat Macaóból érkezett Berlinbe. Abból a Kínából, amelynek gazdasági expanziója miatt annyi más mellett az osztrák és afrikai textilgyár is bezárt. Macaó több száz éven át portugál gyarmat volt, és a filmet készítő Pedro Rodrigues is évekig élt ott. IEC Long című filmje egy hajdani petárda- és tűzijátékgyár romjait, a gyár történetét és az egykori gyermekmunkások mai életét mutatja be. A tűzijátékot egykor a kínaiak találták fel, ma is rajonganak érte, és régen Macaón több száz ilyen gyár működött. A munkások többsége hat-nyolcéves gyerek volt, kis ujjakkal jobban tudták a finom robbanóport betölteni a petárdákba, mint a felnőttek. Éhbérért dolgoztatták őket, a vegyi anyagoktól hamar megbetegedtek, sokan meghaltak a véletlen robbanásokban, amelyek esetén ráadásul nem járt kártérítés, mindenki úgymond saját felelősségére dolgozott a gyárban. Ezt a múltat nem is sírja vissza senki, az egykori gyártelepet ma sokemeletes,

modern nagyváros veszi körül. Rodrigues és munkatársai azt szeretnék elérni, hogy a hatóságok nyilvánítsák műemléknek az egykori gyártelepet, hogy megőrizze a sok ott dolgozó, és gyakran az életével fizető gyermekmunkás emlékét. S egy olyan korét, amelyen, legalábbis Kína fejlettebb része, már túljutott. Mert a veszélyes petárdákat és más tűzijátékokat ma is Kínában gyártják, de már a szárazföld elmaradottabb részeire telepítették át a gyártást. Macaó a kaszinó biznist kapta, ebből származó bevétele már kétszerese Las Vegasénak.

Ha lenne a Berlinalén a szociológiai hitelességű filmeknek különdíja, azt mégis a Koza (Kecske) című szlovák produkció érdemelte volna ki. Ivan Ostrochovsky egy Peter Balaz (Balázs Péter) nevű bokszolóról készített dokumentumfilm, amelyben a Koza (Kecske) becenévre hallgató, kissé retardált egykori sportoló önmagát játssza el. Az 1996-os olimpián még sikerrel szereplő sportoló azóta elszegényedett, lepusztult putriban él egy asszonnal és annak kisgyerekével. Időnként megnézi régi olimpiai szereplését az agyonfuttatott videokazettán. A történetben „felkarolja” egy afféle simlis vidéki fél-maffiózó, aki Szlovákia, Csehország és Németország között seftel, ügyeskedik, nála is szerencsétlenebbeket próbál lenyúlni. Bokszmeccekre hurcolja Kozát, ahol azt már az első fordulóban kiütik, egyre veszélyesebb sérüléseket szerez, de valami pénz ezért is jár a vidéki cseh és német arénákban. A valóságban maga a rendező, Ostrochovsky adott munkát és jövedelmet a forgatással az egykori bokszolónak. A forgatás, az előmunkálatokkal együtt, négy éven át tartott. Humánus, etikai tisztesség, dokumentarista hűség és finom történetvezetés: minden nagyon helyén van a filmben. A végeredmény egy remekmű-közeli alkotás, amelyről a nemzetközi filmsajtó is nagyon lelkesen írt.

Magyar filmet egyébként egyáltalán nem hívtak meg a Berlinaléra, a Vajna-korszak állami propagandafilmeiből a válogatók egyetlen egyet sem értékelték annyira, mint ezt a kis költségvetésű, de annál

emberibb szlovák alkotást.

Jogosan, tegyük hozzá.

Törökország választás előtt: „fényes elszigeteltség”, vagy régiós vezető szerep?

Wendy Kristianasen

A törökországi „Igazság és Fejlődés Párt (AKP) szomszéd országokkal kapcsolatos külpolitikáját mindig is a „zéró viszály” elve jellemezte. Az „arab tavasz” következtében felborult régiós egyensúly azonban ezt a szándékot erősen megkérdőjelezte. Törökország viszonya ma feszültnek mondható Szíriával, Szaúd-Arábiával, Iránnal és Egyiptommal is. A térségben zajló fegyveres konfliktusok végkimenetele nem minden esetben találkozott a török vezetés céljaival, ezért felvetődött a kérdés: változtassanak-e eddigi külpolitikai irányvonalukon? Kezdetben úgy tűnt: az ottomán örökségre épülő Új Törökország projekt megvalósításával politikai vezető szerepre törhetnek a régióban. A szíriai és egyiptomi külpolitikai kudarc után azonban megfogalmazódott: talán jobb lenne, ha távol tartanák magukat az eseményektől, és felvállalnák a diplomáciai elszigeteltséget...

Yasin Aktay, az „Igazság és Fejlődés Pártja” (AKP) külkapcsolatokért felelős elnökhelyettese, Egyiptomról szólván, a következőket fogalmazta meg:

„Csalódásunknak adunk hangot Mohammed Morsi iszlamista elnök elleni 2013. július 2-i puccsal kapcsolatban. Törökország etikus álláspontot képvisel. Regionális politikánk az értékek, a humanitás, és a demokrácia politikája – ebben mindannyian egyet kellene értsünk.” Csalódásának ismét hangot adva így folytatta: „Azt hittük, a Nyugat el fogja szigetelni az új rezsimet, de csak tétlenül nézték a demokrácia megölését, a Rabia téri mészárlást^[1] és a média elhallgattatását. Ezáltal megnyílt az út az ISIS-nek!” – jelentette ki az AKP és a kormány „etikos álláspontját” lépten-nyomon hangsúlyozó Aktay.

Amikor Washington nem ítélte el a Mohamed Morsi ellenes puccsot és fenntartotta Egyiptom pénzügyi támogatását, azt Ankarában árulásnak értékelték. Recep Tayyip Erdogan elnök, aki erős támogatója volt Morsinak és a Muzulmán Testvériség szövetségnek, szót emelt az iszlamista egyiptomi elnök szabadon bocsátásáért. Nyíltan bírálta az puccsal hatalomra került kormányt, és bejelentette: nem ismeri el az új hatalmat. Válaszul Egyiptom kiutasította Törökország nagykövetét. A vita folytatódott, és Erdogan az ENSZ 2014. szeptember 24-i közgyűlésén azt állította: „Azokat vádolják a terrorizmus támogatásával, akik ellenzik az iraki és a szíriai gyilkosságokat, valamint az egyiptomi demokrácia vérbefojtását.” Erdogan egyben élesen bírálta az ENSZ intézményét, valamint a demokratikus államokat, amelyek tétlenül nézték az eseményeket. Egyiptom külügyminisztere sem maradt adós a válasszal: „Ilyen hazugságok és koholmányok nem idegenek a török elnöktől, aki gyakorta káoszt provokál, és elveti a megosztás magjait a Közel-Keleten. Ezzel is a terrorszervezeteket támogatja”.

Az „Új Törökország” projekt

Erdogan, aki 2014 augusztusában közvetlen választás útján miniszterelnökből államelnök lett, természetesen nem járatlan a média-kirohanások műfajában. Szókimondó stílusával, különösen a palesztinok képviseletében, már korábban is nagy népszerűsége tett szert az arab világban. A jelenlegi közel-keleti felfordulásban Erdogan varázsa ugyan csökkent, de vonzereje otthoni hűségese választói között még megmaradt. A 2015. évi parlamenti választásokon Erdogan a török lakosság 50 százalékának szavazatával számolhat. Kevesen kételkednek benne, és ő maga is reméli: elég nagy többséget tud majd szerezni az alkotmányos változtatásokhoz, ami lehetővé teszi számára egy valódi elnöki rendszer kiépítését.

Ahmet Davutoglu, az AKP külpolitikai irányvonalának kidolgozója Erdogan oldalán áll. Davutoglu eredetileg nem politikus, hanem akadémikus. 2002-ben az AKP fő külpolitikai tanácsadója lett, majd 2009 májusában külügyminiszter, és amikor Erdogant államelnökké választották, az AKP elnöki és a miniszterelnöki pozícióját kapta. Davutoglu az elnök megbízható partnere, tehetséges elméleti szakember, aki még nem járatódott le a hatalomban, és akinek ambiciózus elképzelései vannak Törökország jövőjéről. Az „Új Törökország” projekt, amit egy megerősített elnökséggel (egy 615 millió dollárba kerülő, 1100 szobás Fehér Palotából) irányítanak, egyértelműen a centralizációra és tekintélyuralomra épül. A hatalom a választásokon megerősödve korlátozza a szabadságot, a szólásszabadságot, a tiltakozás szabadságát, és újságírókat bocsát el. 2014-ben megpróbálták betiltani a Twitter-t és a YouTube-ot. Iszlám reformokat vezetnek be az oktatásban, és szabályozzák az alkoholfogyasztást. A kormány lendületét azonban a 2013 nyarán kitört Gezi Park-i tüntetések kissé megtörték. A hatalmát féltő Erdogan gyanakvóvá vált: minden kritikai felvetést közvetlen fenyegetésként él meg.

Az „Új Törökország” projekt újrafogalmazza az ország helyét a világban. Az ottomán történelmi örökségre és a szunnita iszlám támogatására építő doktrína egybecseng Davutoglu régi víziójával: Törökország az iszlám egységre építve globális hatalommá válhat. Már létezik egy javaslat az ottomán nyelv kötelező középiskolai oktatására is. Mint azt Behlül Özkan, a Marmara Egyetem nemzetközi kapcsolatok tanszékének adjunktusa – Davutoglura utalva – kifejti: „Törökország nem egy szokványos nemzetállam, hanem az ottomán civilizáció központja. Az országnak újra politikai központtá kell válnia, és kitöltenie az ottomán birodalom felszámolása után maradt régiós vákumot”. (Davutoglu „Strategic Depth”^[ii] című könyvének megállapítása.)

Davutoglu megítélése szerint Mustafa Kemal Atatürk, a modern köztársaság megalakítója, helytelenül döntött, amikor az uralkodó nyugati civilizáció biztonsági ernyője alatt, a periférián lévő ország szerepét választotta. Ehelyett saját civilizációjának központi helyét kellene betöltenie, még akkor is, ha ez egy gyengébb pozíciót jelent. A politikus-akadémikus bírálja a „nyugati társadalmak értékválságát” és abban hisz, hogy a „nyugati demokráciák veszélyesek, mert nem tudják megőrizni vallási értékeiket”.

Törökország regionális politikája az ezredforduló után ígéretesen indult. Abdullah G ül külügyminiszter 2003 és 2007 között az EU csatlakozásról tárgyalt, érintve a Szíriával, Közép Ázsiával és Ciprussal összefüggő kérdéseket is, míg Davutoglu az arab világgal fenntartott kapcsolatokat tartotta kézben. A megközelítés teljesen pragmatikus volt. Láttuk Erdogant, amint miniszterelnökként Assad szír vezetővel nyaral, és emberjogi kitérítést vesz át Kadhafi líbiai elnöktől. Davutoglu irányítása alatt virágzott a gazdasági együttműködés a Közel-Kelettel, a Kaukázussal, Afrika államaival. 2002 és 2011 között a kereskedelmi kapcsolatok tízszeresére nőttek. Megállapodásokat írtak alá, határok nyíltak meg, vízumkönnyítési megállapodások születtek. Politikai és gazdasági értelemben ebben az időszakban teremtették meg a Törökországgal szembeni bizalmat.

De ekkor jött az „arab tavasz”... Davutoglu abban bízott, hogy az iszlamista csoportok kerülnek majd hatalomra. Azt remélte, hogy az ő támogatásuk révén Törökország a Közel-Kelet vezető állama lesz, és modellként szolgál majd egy mérsékelt iszlámra épülő berendezkedéshez. Ezt az ambíciót alátámasztották a nyugati vélemények is, egyben bátorították az AKP-t, hogy túlbecsülje saját szerepét akár a tunéziai Ennahda-val, az egyiptomi muzulmán testvériséggel, vagy Szíriával összehasonlítva. Líbiában, a szoros gazdasági kapcsolatokra tekintettel (15 milliárd USD kereskedelmi forgalom és egyéb beruházások miatt) Törökország vonakodott a nyugati beavatkozás támogatásától.

Megerősödhet a szélsőséges iszlám

Ahmet Insel, liberális akadémikus megállapítása szerint Davutoglu elképzelése romantikus volt ugyan, de nem hibás – legalábbis 2011-ig. Ma viszont nincs nagykövetünk Egyiptomban, Szíriában és Izraelben sem...

Bár 2007-2008-ban Ankara közvetített Szíria és Izrael között, a krízisek kirobbanása után, Erdogan elnök egy televíziós vitában – 2009. január 29-én Davosban – palesztinok meggyilkolásával vádolta Simon Pereszt. Fokozta a feszültséget, hogy 2010. május 31-én Izrael megtámadott egy Gázába humanitárius segélyt szállító török hajót, és megölt kilenc önkéntest. Tovább növelte a két állam közötti ellentétet az izraeli védelmi miniszter 2014. december 2-i kijelentése, amikor azzal vádolta Törökországot, hogy menedéket nyújt a Hamasz aktivistáinak.

A palesztinok iszlamista frakciójának támogatását ugyancsak az ország „etikos álláspontot” követő külpolitikájaként tartják nyilván. „Talán mi vagyunk az egyetlen kormány az arab világon kívül, akik támogatjuk a Hamaszt” – mondta egy magát megnevezni nem akaró személy, aki tagadta, hogy ezzel a Fatah-vezette Palesztin Hatóság meggyengítését akarnák elérni. Ennek a politikának nemcsak a Hamasz uralta Gázában, hanem Törökországban is nagy támogatottsága van. A dolog pikantériája, hogy minden zűrzavar ellenére a két ország között virágzik a kereskedelem és a turizmus.

Ankara az Erbilben székelő Kurd regionális kormánnyal való kapcsolatépítést szorgalmazta mereven síita-barát korábbi iraki miniszterelnök (Nouri al-Maliki, 2006-2014) politikájával szemben. Törökországot meglepte az Iszlám Állam (ISIS) előretörése, főleg amikor törökül beszélő lakosok által lakott területeket is elfoglaltak, és török állampolgárokat is foglyul ejtettek. Moszulban 2014. júniusban számtalan kamion sofőrt, és 49 török diplomatát fogtak el. (Három hónap múlva szabadon is bocsátották őket, nyilvánosságra nem hozott feltételek mellett.)

Törökországnak 880 kilométer hosszú, könnyen átjárható határa van Szíriával. A válság hatására 1,6 millió szír állampolgár menekült át Törökországba. Ellátásuk költségeit a kormány 5,5 milliárd amerikai dollárra becsüli. Míg az USA számára az ISIS a fő ellenség, addig Ankara számára az Assad rezsim jelenti a legnagyobb ellenfelet. Így nem meglepő Ankara tavalyi ellenkezése, hogy vezető szerepet vállaljon az USA által vezetett Kobani elleni katonai akcióban. Végül Törökország – nemzetközi nyomásra – hajlandó volt megerősíteni a déli határait.

Ez a nyomás csak növekedett, amikor Irán is bekapcsolódott az ISIS elleni harcba. Tényszerűen elfogadott, hogy az ISIS jelen van a törökök között, éppen ezért aligha volt kellemes hír Ankara számára, amikor az USA elkezdte szövetségesének tekinteni a Szíriában élő kurdok pártját, a Democratic Union Party-t. (Ezt a pártot a török-kurd PKK, a Kurdistan Workers Party meghosszabbított kezének tekintik.) A kurd szeparatista csoportot eddig mind az USA, mind az EU „terrorista csoport”-ként kezelte. A kurdok a török állammal 36 éve fegyveres konfliktusban állnak, ám mostanában elkezdődtek a békefolyamattal kapcsolatos titkos tárgyalások. A Törökország dél-keleti részében kialakult feszültség 2014. október elején vált nyilvánvalóvá, amikor a törökországi kurdok között tiltakozás tört ki Kobani város felszabadításának halogatása miatt. Több mint 35-en haltak meg a felkelés leverésekor.

A török kormány legnagyobb csalódása Egyiptom mellett Szíria volt. A várakozásokkal ellentétben Assad elnök maradt a helyén, és a keményvonalas csoportok legyőzték a török kormány által támogatott demokratikus ellenzéket. 2012-re, amikor Oroszország, Kína és Irán ismertették álláspontjukat, mindenki számára világos volt, hogy Assad nem egykönnyen adja meg magát. A Kadir Has egyetem nemzetközi kapcsolatok intézetének professzora, Soli Ö zel bírálta az AKP-t a helyzet kezeléséért: „Nem tudták ellenőrzésük alatt tartani a Szabad Szíriai Hadsereget és más militáns csoportokat. Kockáztatták, hogy Törökország – a saját talibánjaival – Pakisztánhoz hasonlóvá válik. Bármelyik csoport jó volt nekik, ameddig azok Assad ellen harcoltak. Láttuk, ahogy az Al-Nuszra és az ISIS itt Törökországban toboroz harcosokat. A legkevesebb amit mondhatunk, hogy behunytuk a szemünket.”

A magány méltósága

A szíriai és egyiptomi külpolitikai kudarc okozta elégedetlenséget látva a kormány felhagyott korábbi pragmatizmusával, és átnevezte „etikus álláspont” címkével ellátott külpolitikai programját. Ibrahim Kalin, az elnök politikai főtanácsadója ma a „magány méltóságáról” beszél. Ez valamiféle felvállalt diplomáciai elszigeteltség lenne: de vajon megengedheti-e magának ezt Törökország?

Egyiptommal például a viszonyuk egyértelműen aszimmetrikus. Mensur Akgün, az isztanbuli Kültür University professzora kijelentette: „Törökországnak szüksége van Egyiptom kikötőire és piacára, viszont Egyiptom onnan vásárol, ahonnan akar. Szükségünk van az export fellendítésére, de a diplomáciai pozíciónk helyreállítására is”. Ez más tekintetben is igaz. 2014-ben, a török gazdaság lelassulásával, a növekedés 4 százalékról 3,3 százalékra csökkent. Jelzés értékű, hogy 2009-ben, a globális válság alatt 9 százalékos volt. A növekedés erőteljes lassulása miatt nem csak a külpolitika, de a gazdaság helyreállítása is napirendre került.

A jelenlegi nehézségek vajon elvezetik-e a kormányt a külpolitikai irányváltáshoz, a jószomszédi kapcsolatok felújításához? Az ottomán örökségre és a szunnita iszlámra alapozott „Új Törökország” víziója vajon tévedés lett volna? A miniszterelnök-helyettes Bülent Arinc decemberi beszédének üzenete a „barátság és testvériség” kibontakozását javasolta. Barátság a szomszédos Szíriával és Iránnal, és „hagyományos baráti-szövetségi” pozíciók fenntartása Szaúd-Arábiával, Kuvaittal, az Egyesült Arab Emírátsukkal, Egyiptommal és Jordániával. De a játszmának még nincs vége. A tavaszi parlamenti választásokig még várunk kell, hogy megítéljük Törökország új külpolitikai irányultságát.

Erdogan elnökben ma még bízunk a lakosságnak az a fele, akiket megfogott az „Új Törökország” víziója. Számíthat azokra is, akik az eddigi politikából hasznot húztak. De mi van a lakosság másik felével, akiknek meggyőző ellenzék híján nincs kire szavazni? Akik a Gezi parki tüntetésnél megtalálták a hangjukat? Erdogan pártjának van egy liberális jobbközép szárnya is, akikre az elnök támaszkodhat, és akikhez 2002-ben fordult először, amikor egy befogadóbb Törökországot ígért nekik. Egyszer ők is belefáradhatnak a belpolitikában tapasztalható növekvő önkényeskedésbe...

Fordította: Demény Győző

[i] 2013. augusztus 14-én az egyiptomi hadsereg és rendőrség alakulatai úgy ezer személyt öltek meg, amikor megostromolták a hatalomátvétel ellen a Rabia téren táborozó iszlamista tüntetőket.

[ii] Ahmet Davutođlu, *Stratejik Derinlik* (“Strategic Depth”), Küre Yayinlari, Istanbul, 2001.

Ausztrália vonzódik Kínához

Olivier Zajec

Kína gazdasági és területi céljai felborítják Dél-kelet Ázsiában az eddigi kényes hatalmi egyensúlyt. Ausztrália jó katonaként szolgálta az USA új csendes-óceáni stratégiáját, a helyzet azonban mintha változna. Ha közelebbről megnézzük, hogy a felek miként illeszkednek be a régió szövetségi rendszereibe, akkor árnyaltabb képet kapunk. Ez a kép pedig Ausztrália Kína iránti csodálatáról árulkodik...

2014. november 15-én a G20-ak brisbane-i találkozásán Barack Obama elnök találkozott kezdeményezett japán és ausztrál kollégáival. Az informális megbeszélésen Abe Shinzo japán és Anthony Abbott ausztrál miniszterelnök a védelmi kérdésekre összpontosítottak. A 2012-ben és 2013-ban megválasztott két vezető ténykedése alapvetően meghatározza a Csendes-óceán nyugati övezetének biztonságát, így az amerikai érdekszféra biztonságát is. Ez utóbbiba beletartozik Tajvan és Dél-Korea is. Kína határmenti szomszédai igencsak aggódnak az ázsiai óriás területi nyomásgyakorlása miatt.

Tokió álláspontja Kína ügyében ismert: alapvetően bizalmatlan, amit a Diaoyu/Senkaku szigetek kapcsán kiújult feszültség csak erősít. Ennek ellenére szorosabbá váltak a Távols-Kelet két hatalma közötti gazdasági kapcsolatok.

Canberra is töretlenül támogatja Washingtonot, amelyhez 63 év katonai szerződés köti. Az Ausztrália közepén lévő Alice Springs-hez közeli Pine Gap-ben található például az USA egyik legnagyobb, saját területén kívül eső műholdas hírszerző bázisa. Az ausztrálok, akik részesei a Pentagone által fenntartott lehallgatási és megfigyelési rendszernek, minden további nélkül követték az amerikaiakat az utóbbi évek legvitatottabb expedíciói során: Iraktól Afganisztánig.

2012. november 17-én Obama elnök az ausztrál parlamentben jelentette be hivatalosan az Ázsia felé fordulás amerikai stratégiáját[1]. Az ausztrál kormány ezt követően úgy dönt, hogy védelmi kiadásait 2015-ben 6 százalékkal növeli[2], és megerősíti tengeri kapacitásait. 2014. augusztus 12-én Ausztrália még szorosabbra fűzte kapcsolatait az USA-val, amikor aláírt és megújított egy katonai szerződést, mely szerint a Darwin bázisra 2500 amerikai tengerészgyalogost telepítenek. Az erősen konzervatív ausztrál miniszterelnök magatartása miatt azonban a kapcsolatok fagyosak maradnak, pedig Obama elnök fontos kérdésnek tekinti a politikai felmelegedést. 2014. november 17-19 között a Brisbane-ban megrendezett G20 találkozón, az ausztrál miniszterelnök váratlanul megragadta az alkalmat, és Xi Jinping kínai elnök látogatásakor kifejezte közeledését Kínához. Anthony Abbott ezzel szándékosan figyelmen kívül hagyta a korábbi, szokatlanul komoly amerikai elnöki figyelmeztetést.

Obama elnök, mielőtt elhagyta Brisbane-t, összefoglalta és a következő kérdésekkel érzékeltette a csendes óceáni régiós helyzetet: „Milyen jövő vár a csendes-óceáni Ázsiára az eljövendő évszázadban? Egyre mélyül az integráció, vagy felborul a törvényesség, a rend és a béke? Az utóbbi esetben konfliktusokkal kell számolnunk. Nekünk kell döntenünk a konfliktus és az együttműködés között! Elnyomás vagy szabadság? Ez itt a kérdés!”[3] Amerika szempontjából bizonyára...

Ez a megosztó beszéd erősen emlékeztetett a hidegháború kezdetekor a Truman-doktrínában felvetett két életforma közötti híres választásra[4]. Obama helyzetértékelése az ausztrál sajtót meglepte, ellentétben Abbott miniszterelnökkel, aki láthatóan semmibe vette az elhangzottakat, és melegen ünnepelte az ausztrál-kínai partnerséget. Amíg a kínai elnök látogatása az egész ország figyelmének középpontjában állt, alkalom adódott a kétoldalú kapcsolatok erősítésére is: aláírtak egy szabadkereskedelmi szerződést[5] és felavatták a két ország régiós ügyvezetőinek első fórumát.

Canberra-Peking – a „tündöklő napfény”

Xi elnök jól ismeri Ausztráliát, amelynek majd minden államát meglátogatta, mielőtt 2013 márciusában átvette volna a hatalmat. Fellépését az ausztrál sajtó egyhangúan elismerte. Nagy tapssal fogadott parlamenti felszólalásából a kínai elnök által hangsúlyozott „két nagy célkitűzést” idézték: „Az első az, hogy szeretném megduplázni a 2010-es év bruttó hazai termékét (GDP-jét), illetve 2020-ra megkészserezni a kínaiak egy főre jutó jövedelmét... A második pedig az, hogy Kína egy gazdag, demokratikus, kulturálisan is fejlődő, harmonikus szocialista ország legyen a század közepére.[6].” Egyedül a zöldek vezetője Christine Milne szenátor asszony vette magának a bátorságot, hogy Xi elnököt a hongkongi helyzetről, illetve a kínai politikai foglyokról kérdezze. Abbott miniszterelnök pedig a „tündöklő napfény” hasonlattal élt Canberra és Peking kapcsolatának jellemzéseként.

Azért voltak, akik megkritizálták a miniszterelnök Kína melletti kiállását. Hugh White, az Ausztráliai Nemzeti Egyetem Védelmi és Stratégiai Tanulmányok Központjának professzora szerint Abbott miniszterelnök politikája veszélyes, mert megbontja a régió Nyugat és Kelet közötti kényes egyensúlyát. „Abbott a régió két nagyhatalmi pólusa között ingadozik, rövid távon irányít, egyik nap az USA másnap Kína mellett áll ki. Minden, a célt tisztán meghatározó kormányzati előrelátás nélkül vezeti az ország hajóját. (...) A valóságban nem engedhetjük meg magunknak, hogy az egyik vagy a másik hatalom mellett elkötelezzük magunkat” – nyilatkozta Hugh White, majd hozzátette: „Az Obama beszéd azt mutatja, hogy az USA-nak nincs válasza a kínai előretöréssel szemben, hacsak nem a minden kompromisszumot nélkülöző, de erőtlen ellenállás. Ez utóbbi az amerikai külpolitika Ázsia felé fordulását jeleníti meg, amiről jól tudjuk, hogy nem működőképes. Xi álláspontja viszont azt mutatja, hogy a kínaiak politikai célja az USA teljesen kiszorítása Ázsiából, amit szintén nem fogadhatunk el.”[7] A professzor álláspontja mutatja, mennyire nehéz Ausztráliának kiegyensúlyozott szövetségi politikát kialakítani Keleten és Kelet-Ázsiában. Hugh White ugyanakkor alulértékeli a kínai-auztráliai közeledés hosszú távú tendenciáját, amely valószínűleg csak erősödni fog a jövőben.

Az ausztráliai védelmi stratégiáról legutóbb, 2013-ban kiadott fehér könyv szembemegy a 2010-es kiadásban Kínával szemben megfogalmazott rendkívül agresszív állásfoglalással. A következő kiadás 2015-ben várható, és valószínűleg nem fog visszatérni a 2010-es álláspontra. Lehet hogy megemlíti majd benne az „indiai-csendes-óceáni” „Indo-Pacific” fogalmat, ami azt jelzi, hogy Ausztrália – India bevonásával – szeretné kiszélesíteni és egyben kiegyensúlyozni a számára fontos geopolitikai területet. Tony Abbott Új-Delhiben tett szeptemberi látogatása után Narendra Modi indiai miniszterelnök november 16-18 között látogatott el Ausztráliába, amikor is –a történelemben először – az ausztrál parlament mindkét házában felszólalt. Ha figyelembe vesszük az indiai kapcsolatok erősödését és Ausztrália ellenállását Kína agresszív tengeri fellépésével[8] szemben, még akkor is egyértelmű, hogy a kínai-auztrál kapcsolatok jelentős fordulatot vettek. Ezt több elemző is alátámasztja.

Az idők változását jelzi a következő esemény is: 2014. október 21-én, néhány héttel a Brisbane-i találkozó előtt az ausztráliai politikai elit egyhangúan hajtott fejet a 98. éves korában elhunyt Gough Whitlam emléke előtt. A valamikori munkáspárti kormányfő volt az első ausztrál vezető, aki 1972-ben elismerte a kommunista Kínát. A döntést akkoriban erősen kritizálták, ám Whitlam látnoki politikáját ma már elismerik és méltatják. Kína messze a legfontosabb kereskedelmi partnere Ausztráliának: a tenyésztett halaktól a vasércig mindent szállítanak nekik. Az ausztrál export erősen függ az óriás szomszéd beruházásának és fogyasztásának fejlődésétől. 2013-ban az export meghaladta a 100 milliárd ausztrál dollárt (68 milliárd eurót), miközben az USA-ba csak 16 milliárdnyi export ment. A Kínából származó import pedig elérte az 50 milliárd dollárt (34 milliárd eurót)[9].

A „nagy ember” kilóg a tömegeből

Ausztráliában egy millió kínai származású állampolgár él és dolgozik, akik tisztában vannak a regionális változások és az új, kölcsönös függés jelentőségével. Az ausztrál elit egyes tagjai is javasolják, hogy ezentúl „más szemmel” nézzenek Kínára. Richard Hawke volt miniszterelnök szerint „teljesen átalakul az ázsiai nemzetközi politika. (...) Csak most ébredünk rá a kínai gazdagság és hatalom méretére és céljaira. Itt az ideje, hogy megértsük e tények valós jelentőségét[10].”

Mintha csak Hawke tanácsait követték volna, 2014 májusában létrehoztak egy „Ausztrál-Kínai Kapcsolatok Intézetet[11], melyet Richard Carr volt külügyminiszter irányít. Az igazgatóhelyettes Dr James Laurenceson így foglalja össze a lehető legtényszerűbben a Peking-Canberra tengely jellegét és jövőjét: „Gondoljunk bele, milyen lehetőségeket teremt számunkra, ha 2021-ig 500 millió kínai jut el a középosztály életszínvonalára? Ennek a történelmi léptékű fejlődésnek óriási hatása lesz Ausztráliára, a bányásztól a mezőgazdaságig és a szolgáltatásokig[12].”

A november 19-én aláírt szabadkereskedelmi szerződés és az egyre jelentősebb turizmus már most arra indítja Abbott miniszterelnököt, hogy bőkezűbben engedélyezze vízumok kiállítását kínai állampolgároknak. Az így megnyitott lehetőségeket egyre több kínai használhatja ki. Vajon az amerikai külpolitika Ázsia felé fordulása képes lesz ellensúlyozni a kínai-ausztrál kapcsolatok növekvő vonzerejét?

Napra pontosan három évvel később, hogy Obama elnök az ausztrál parlamentben bejelentette az USA Ázsia felé forduló stratégiáját, Xi államelnök ugyanott a következőket mondta: „Kína olyan, mint egy magas férfi a tömegben. Mindenki azt figyeli, hogy a nagy ember merre mozdul és mit fog csinálni...[13].” A Xi elnök által használt metafora érzékletesre sikerült: Ausztrália talán minden más országnál nagyobb aggodalommal figyeli az új jelenséget, ahogy a „nagy ember” feje, sőt még a válla is kitüremkedik... De ellentétben másokkal, félelmét lassan felváltja az elbűvölt kíváncsiság...

A szerző egyetemi docens a Jean-Moulin Lyon-III egyetem nemzetközi kapcsolatok és politológia szakán.

Fordította: Morva Judit

[1]Remarks by president Obama to the Australian Parliament, Maison Blanche, 2011. november 17.

[2]Zachary Keck: Australia boosts defense Spending 6.1% , *The Diplomat*, 2014. május 16.

[3] Lenore Taylor: G20 : Barack Obama uses visit to reassert US influence in Asia Pacific, *The Guardian*, London, 2014. november 15.

[4]Az amerikai Kongresszus előtt 1947. március 12-én elmondott beszédében Harry Truman elnök a „szabad világ” bajnokának szerepében lépett fel, amikor bejelentette a nemzetközi kapcsolatok szétszakadását.

[5] Az esemény teljesen háttérbe szorította az ausztrál sajtóban François Hollande ugyanaznap lezajlott államlátogatását.

[6]Az ausztrál parlamentben 2014. november 17-én elmondott beszéd.

[7] Hugh White: Abbott clueless on how to handle US and China, *The Sydney Morning Herald*, 2014. november 25.

[8] Kirk Spitzer: Australia chooses sides – And it’s not with China, *Time*, New York, 2013. május 6.

[9] A külkapcsolati és a külkereskedelmi főosztály tájékoztatója 2014. május 21.

[10] A Queensland Egyetem Ázsia Csendes-óceáni Fórum keretében 2014. november 26-án elhangzott beszéd.

[11] Australia-China Relations Institute - ACRI

[12] Maggie Wang: China economy specialist to set research agenda for new think tank, *UTS Newsroom*, 2014. augusztus 1.

[13] 2014. november 17-i beszéd az ausztrál parlamentben.

Hugo Chávez a forradalomról

Kovács Gábor

Hugo Chávez elhunytá második évfordulóján jelent meg francia nyelven, Ignacio Ramonetnek, a Le Monde Diplomatique volt főszerkesztőjének a venezuelai elnökkel folytatott beszélgetéseit tartalmazó, „Első életem” című kötete, amit spanyolul már korábban kiadtak. Az anyag feldolgozása öt évig tartott, és a szerző több mint kétszáz órát beszélgetett a politikussal. A Le Monde Diplomatique márciusi száma részleteket közölt a könyvből.

Az interjúk egyik fontos témája a forradalom volt. Chávez szerint, a forradalom egy valóságos dolog. Korábban többen elkövették azt a hibát, hogy a forradalmi kezdeményezéseket csak elméleti szempontból vizsgálták. Az elméletre szükség van, de lényeges a gyakorlat, ami megváltoztatja a világot. Ez a gyakorlat 1999 óta tart Venezuelában.

Chávez cáfolta az ellenzéknek azt a vádját, hogy a lakosság nem támogatja a szocialista utat. Hangsúlyozta, hogy a 2006 decemberében tartott elnökválasztási kampány során mindenütt elmondta az országban, hogy legfőbb célja a szocializmus megvalósítása. A kormányprogram és a szocialista átalakítás terve több milliós példányban írásban is megjelent. A választók 63 százaléka erre szavazott. A folyamat átlátszó és törvényes volt, és megfelelt az Alkotmány előírásainak, ami alapvető erkölcsi kérdés. A szocializmus építése, a nép döntését, akaratát és állhatatosságát jelenti. Saját utunkat nekünk kell megtalálnunk.

Többféle szocializmus létezik, de Venezuelának és társadalmunknak sajátosságai vannak. Nem akarunk más helyzetekben, és más körülmények között kialakult dogmákat másolni. Két egymáshoz kapcsolódó dologról kell beszélni: egyrészt az új típusú szocializmusról, másrészt az átalakulóban lévő hazai társadalomról. Az egymásra kölcsönösen ható két folyamatot nevezzük bolivári forradalomnak.

Ignacio Ramonet megkérdezte, hogy mi az összefüggés a bolivári forradalom, a szocializmus és a nemzeti függetlenség között. Chávez hangsúlyozta, hogy két út van: a kapitalizmus és a szocializmus. A venezuelaiak a szocializmust választották, de más modelleket nem akarnak másolni. Kijelentette, hogy nem tartozik az elméleti kérdések szakértői közé, de tanulmányozza a marxizmus-leninizmus klasszikusait, valamint a venezuelai és latin-amerikai gondolkodóknak a kapitalizmus kritikájára és a szocialista forradalomra vonatkozó írásait.

Az elnök szerint, a kereszténység eredeti tanításai és a szocialista erkölcs között léteznek párhuzamok. A szocializmus az ember szeretetét hirdeti, a kapitalizmusban viszont minden emberi érték áruvá válik. A forradalom sikeréhez meg kell változtatni a gondolkozást. A szocializmus nemcsak gazdasági modellt, hanem erkölcsi értékrendet is jelent. Célunk a szegénység teljes megszüntetése és az egyenlőség biztosítása nemcsak a törvényben, hanem a gyakorlatban is. Szociális védőhálót hoztunk létre, ami a leggyengébbeket védi, és segíti a nyomorból való kijutásukat.

A bolivári szocializmus, a gazdaságban a legfontosabb szektorok államosítását, a szövetkezetek fejlesztését és a dolgozóknak a vállalatok irányításában való aktív részvételét is jelenti. Politikai oldalról nézve, nem polgári demokráciát, hanem az Alkotmányban is rögzített részvételi demokráciát akarunk megvalósítani. Forradalmunknak földrajzi iránya is van. Területtől függő igazságtalanság és egyenlőtlenség is létezik, amit radikálisan csökkenteni kell. A társadalmi változásoknak fontos szereplői a fegyveres erők, ami nemcsak a szocialista építőmunka védelmét, hanem az abban való aktív részvételt is jelenti. A nemzeti függetlenség elképzelhetetlen a lakosság és a katonaság szoros egysége nélkül.

A beszélgetések során szóba került a korrupció is. Chávez elismerte, hogy az országban létezik korrupció, ami az oligarchák kezében lévő média egyik kedvenc témája. A múltban a hatóságok elsősorban a tanulságok levonására törekedtek, a jelenlegi kormány viszont fontos feladatának tartja, hogy leleplezzék és megbüntessék az elkövetőket. Ignacio Ramonet megjegyezte, hogy Transparency Internacional szerint, Venezuela az egyik legkorruptabb ország Latin-Amerikában. Az elnök kijelentette, hogy jól szervezett félrevezető kampány folyik a kormányzat ellen. A korrupció mértéke az utóbbi időben csökkent, és a kérdés a lakosságot kevésbé foglalkoztatja. Különös figyelemmel követi azonban azoknak a vezetőknél a tevékenységét, akik mellette dolgoznak.

Két évvel Chávez halála után, a bolívari forradalom folytatását súlyos gondok lassítják. A gazdasági nehézségek fő oka, hogy az exportbevételek 95 százalékát jelentő kőolaj világpiaci ára száz dollár körüli értékről a felére csökkent. Az infláció 2014 végén meghaladta a 60 százalékot. 2000-2012 között az olajbevételek még elérték a 800 milliárd dollárt, ami lehetővé tette az ingyenes egészségügyi ellátást, lakásépítési program megvalósítását, az infrastruktúra rekonstrukcióját valamint Kubának és egyes karibi országoknak kedvezményes áron történő olajszállítást. Az utóbbi időben jelentkező devizahiány valamint a kereskedők manipulációi azonban az alapvető fogyasztási cikkek gyakori hiányát okozzák. Az ellenzék megpróbálja a nehéz helyzetet politikai céljaira kihasználni és a kormány megdöntésére törekszik. A washingtoni kormányzat is élesen bírálja a neoliberális politikát elutasító caracasi vezetést és az emberi jogok állítólagos megsértése valamint a korrupció miatt szankciókkal sújtja az országot. Nicolas Maduro államfő a körülményeket Salvador Allende egykori chilei elnök helyzetéhez hasonlította, akinek a kormányát belülről és kívülről a puccsista, reakciós erők folyamatosan támadták.

A Venezuelai Egységes Szocialista Párt (PSUV) és baloldali szövetségesei számára hatalmas kihívást jelent, hogy 2015 második felében várhatóan parlamenti választások lesznek az országban. A kiélezett belpolitikai helyzetben történő politikai erőpróba tétje, Chávez örökségének, a bolívari forradalomnak a folytatása vagy a külföldi érdekeket képviselő jobboldal visszatérése a hatalomba.

Impresszum

Szerkesztőbizottság

Ádám Péter
Czöndör Gyula
Ferwagner Ákos
Hajdú János
Hegyi Gyula
Hrabák András
Lugosi Győző
Morva Judit
Simon Gergely
Sipos János
Tamás Gáspár Miklós
Drechsler Ágnes

Olvasószerkesztőink:
Balla Zoltán - Gyarmati-Szabó Éva - Posváncz Etelka

e-mail: info@magyardiplo.hu

Kiadó: **Közép-Európai Fejlesztési Egyesület**
ISSN 2061-3083

Magnet Bank

IBAN: HU03 1620 0106 1160 5434 0000 0000

Magyar bankszámlaszám: 16200106-11605434

SWIFT: HBWEHUHB

az egyesület bejegyzett címe: 1088 Budapest, Múzeum u. 7. Kossuth Klub

adószáma: 18270916-1-42

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

www.observer.hu